

**Biblioteca ASTRA,
Corpul B**

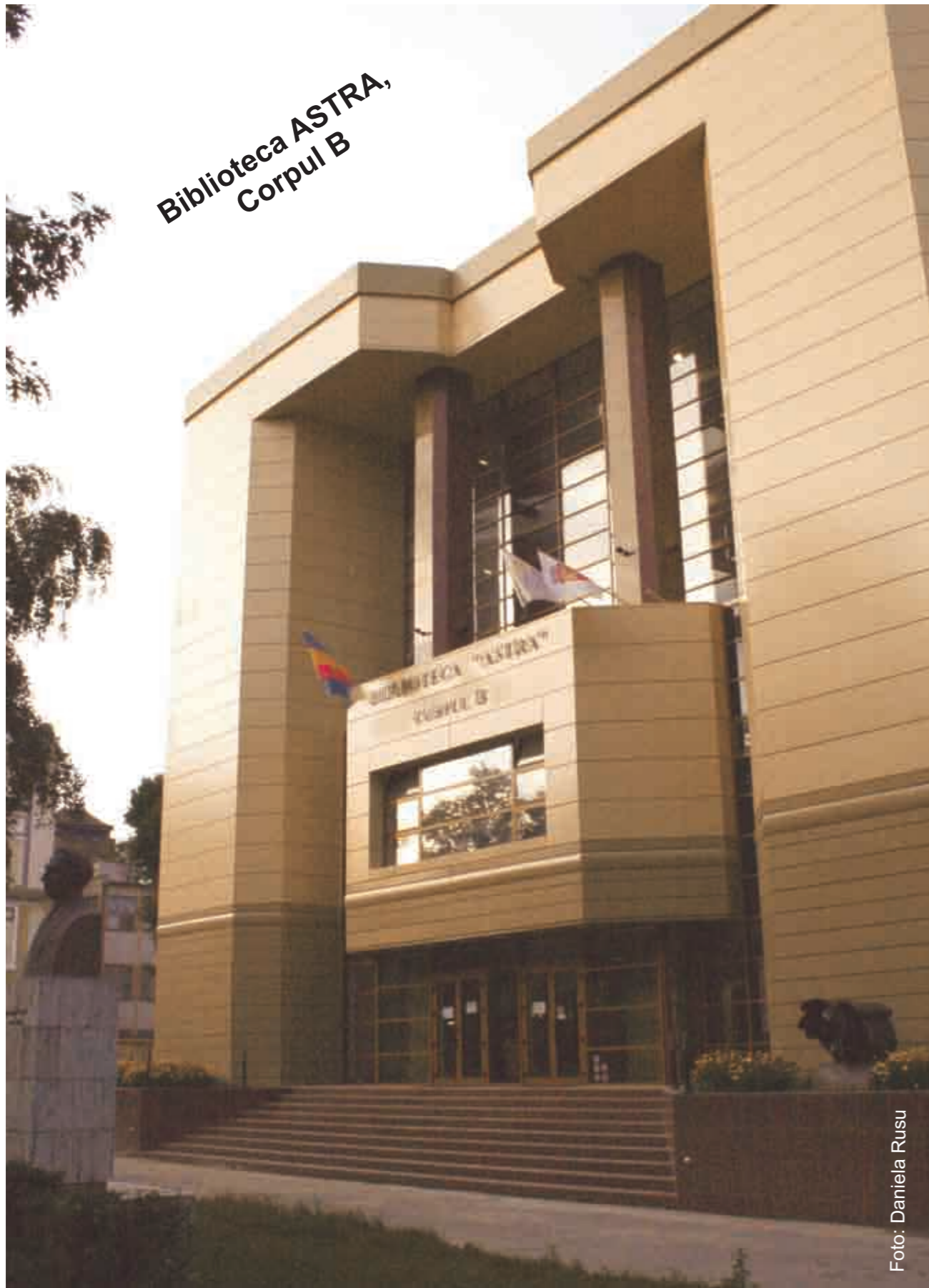
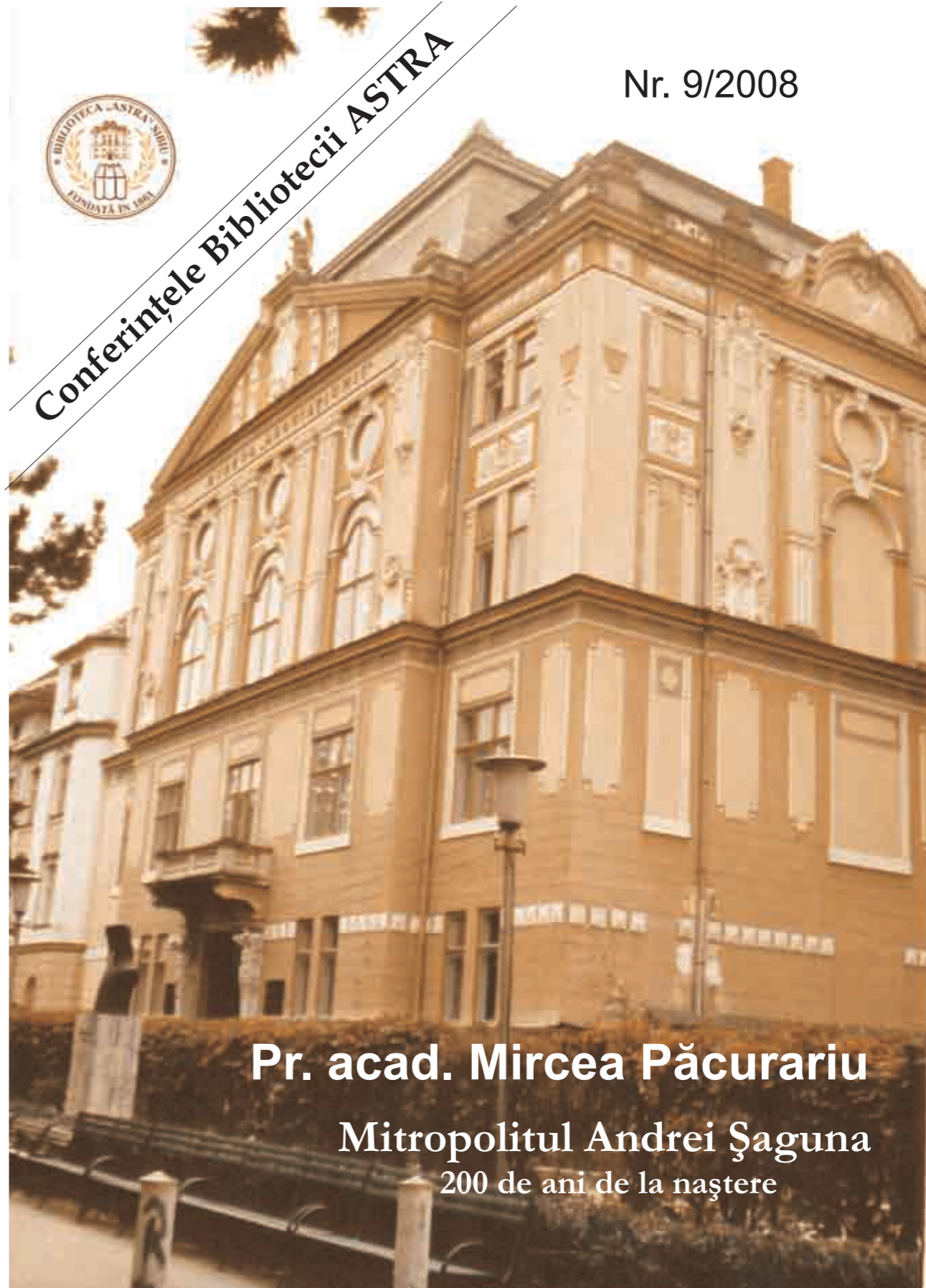

Foto: Daniela Rusu

Conferințele Bibliotecii ASTRA

Nr. 9/2008

Pr. acad. Mircea Păcurariu

Mitropolitul Andrei Șaguna

200 de ani de la naștere

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Conferințele Bibliotecii ASTRA: Pr. acad. Mircea Păcurariu

Coordonatorul colecției: **Onuc Nemeș-Vintilă**
Tehnoredactare computerizată: Daniela Rusu
Grafică copertă: Daniela Rusu
Lucrare realizată la tipografia Bibliotecii ASTRA
Tiraj: 30 exemplare

*Versiunea în format electronic a conferinței se află la Biblioteca ASTRA,
Compartimentul Colecții Speciale*

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Str. George Barițiu, nr. 5/7
550178 Sibiu/România

Tel: +40 269 210551
Fax: +40 269 215775
Internet: www.bjastrasibiu.ro
E-mail.: bjastrasibiu@yahoo.com

ISSN: 1843 - 4754

Mircea Păcurariu
n. 1932

† DR. LAURENȚIU STREZA,

ARHIEPISCOPUL SIBIULUI ȘI MITROPOLITUL ARDEALULUI

Mărturisire de suflet

Orice moment aniversar ne oferă întotdeauna prilej de bucurie, pentru că ne transpune într-o stare de comuniune cu cel sărbătorit. Acest sentiment îl trăiesc cu o mare intensitate când cel sărbătorit este distinsul Părinte Academician Profesor dr. Mircea Păcurariu, căruia în decursul timpului i-am fost ucenic, coleg de slujire la catedră, colaborator la conducerea Facultății de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna” din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu al cărei decan a fost între anii 1992-2000, iar apoi, prin rânduiala lui Dumnezeu ajungând la cârma Mitropoliei Ardealului, să-mi fie un prețios colaborator. Nu voi putea uita niciodată cu câtă demnitate și fidelitate față de adevărul istoric a apărat unitatea și integritatea Mitropoliei Ardealului așa cum ne-a lăsat-o moștenire sfântă marele mitropolit Andrei Șaguna și au păstrat-o urmașii lui.

Părintele Mircea Păcurariu s-a născut la 30 iulie 1932 într-o aleasă familie preotească din ținutul Hunedoarei (tatăl său, preotul Ștefan Păcurariu, a păstorit 37 de ani în parohia Ruși cu filiala Strei), ceea ce va marca în mod deosebit sensibilitatea sa liturgică. Pasiunea sa neconținută pentru cercetarea istorică, deprinsă încă din timpul studenției la Facultatea de Istorie din Cluj-Napoca pe care a trebuit s-o părăsească însă după un an pentru că, fiind fiu de preot, nu avea „origine sănătoasă”, se va amplifica la Institutele Teologice din Sibiu și București și se va desăvârși prin activitatea de profesor la Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț și la Institutul Teologic din Sibiu, unde a ridicat la mare prestigiu catedra de Istoria Bisericii Române. Aceasta cu atât mai mult cu cât sursa de bază a studiului istoriei bisericești a românilor în Facultățile noastre teologice, cât și pentru informarea specialiștilor în domeniu și a tuturor iubitorilor de istorie și cultură din țară și străinătate o constituie monumentală sinteză în trei volume a *Istoriei Bisericii Ortodoxe Române* care, după o nouă revizuire și completare, a văzut lumina tiparului la a treia ediție, de această dată la Editura Trinitas a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 2004-2007 (primele două ediții, 1980-1981 și 1991-1997 fiind tipărite la Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române din București). La aceasta adăugăm varianta sintetică într-un singur volum pentru seminarile teologice ajunsă la a șasea ediție, la care se adaugă un compendiu publicat într-o a doua ediție revizuită și întregită la Editura „Andreiana” a Mitropoliei Ardealului, Sibiu, în 2007, precum și compendiul publicat în limba germană la Editura Oikonomia, Erlangen, în 1994. Mulțimea și mărimea celorlalte lucrări, studii și consemnări istorice și teologice dezvăluie dragostea covârșitoare a cercetătorului, a

profesorului și a slujitorului altarului străbun față de trecutul Bisericii și al neamului românesc, pe care vrea să-l facă cunoscut generațiilor prezente și viitoare.

Deși era caracterizat ca unul dintre cei mai exigenți profesori de la Sibiu, Părintele Mircea Păcurariu a devenit pentru noi foarte apropiat și prețuit, constatând că exigența sa nu era determinată de aleasa pregătire și competență, ci de dragostea sa față de Biserica neamului, căreia voia să-l dăruiască slujitori vrednici și bine pregătiți.

Părintele Mircea Păcurariu a prețuit în mod deosebit și pe oamenii de vază ai Bisericii, conturând personalitatea lor în *Dicționarul teologilor români*, publicat într-o a doua ediție revizuită și întregită, București, 2002, precum și în volumele *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu*, Sibiu, 1987 și *Cărturari sibieni de altădată*, Cluj-Napoca, 2002.

Prin opera sa deosebită, ca rezultat al muncii de o viață dedicată cercetării științifice, prin vocația de dascăl și prin dăruirea de la catedră, Părintele Profesor Mircea Păcurariu onorează cu mare cinste, într-un mod unic, disciplina teologică Istoria Bisericii Române. Evaluarea cercetării sale au făcut-o specialiștii și cel mai înalt for al competenței științifice, Academia Română, care i-a recunoscut și răsplătit munca alegându-l la 24 octombrie 1997 Membru Corespondent.

La toate acestea aș dori să adaug o mărturisire de suflet despre profesorul meu apropiat și foarte apreciat. Proba de foc a prețuirii și ajutorării reciproce am parcurs-o în perioada în care am fost ales colaborator al noului decan (1992-1996), timp în care multe am învățat, dar am și pățimit împreună. Nu numai munca de mare răspundere la care am fost chemat, dar și prietenia și sprijinul Părintelui Decan Mircea Păcurariu m-au ajutat să trec, împreună cu familia mea, peste greaua și marea încercare rânduită de Sus. De aceea doresc să-mi exprim și la acest moment aniversar recunoștința și prețuirea noastră Părintelui profesor și doamnei profesoare Mioara pentru că au dovedit prietenie și multă apropiere familiei noastre în momentele cele mai grele.

Acum, când prin voia lui Dumnezeu îndeplinesc chemarea sfântă a arhieriei la cârma Mitropoliei Ardealului, mă simt onorat să am alături și să pot prețui un asemenea Părinte-profesor împreună cu familia sa. Cu smerită recunoștință am hotărât să-i conferim Părintelui Profesor Mircea Păcurariu cea mai înaltă distincție a Mitropoliei Ardealului, *Crucea șaguniană*.

La împlinirea vârstei de 75 de ani, încununați cu deosebite realizări profesionale și familiale, aducem cinste și recunoștință din suflet distinsului Părinte profesor și ilustrului om de știință, Academicianului Mircea Păcurariu, dorindu-i ani mulți și binecuvântați, spre a lăsa Teologiei și Bisericii încă multe valori nepieritoare.

Din această serie au apărut conferințele ținute de:

Octavian Paler

Constantin Noica

Horia Bernea

Rodica Braga

Mircea Braga

Ion Agârbiceanu (*restituiri*)

(la) Inaugurarea Bibliotecii ASTRA, Corpul B, 1 ianuarie
2007

Conferințe pregătite pentru editare:

Eginald Schlattner

Joachim Wittstock

Nora Iuga

Liliana Ursu

Iuliu Paul

Victor V. Grecu

Ioan Lupaș

Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu

ANDREI ȘAGUNA
strălucit ierarh al Ardealului ortodox *

Este greu de redat în cuvinte personalitatea complexă a celui care a fost mitropolitul Andrei Șaguna. Oricât au încercat cercetătorii de până acum ai vieții și activității sale să-i pună în lumină realizările de ordin pastoral-misionar, cultural, social-economic sau național politic n-au reușit decât parțial, pentru că arhivele încă necercetate oferă aspecte noi, încă nedepin elucidate, care îi conturează și mai mult personalitatea. Poate că nici un ierarh din istoria bimilenară a Bisericii noastre nu s-a implicat într-o gamă atât de variată de probleme cum a făcut marele ierarh de la Sibiu. Și atunci este explicabilă preocuparea constantă a istoricilor – români și străini - de a-i evidenția - activitatea atât de bogată pusă în slujba Bisericii și a neamului său. Este de-ajuns să consemnăm câteva nume prea bine cunoscute: episcopul Nicolae Popea al Caransebeșului, cel mai devotat „ucenic” al său, arhimandritul Ilarion Pușcariu, profesorii academicieni Nicolae Iorga și Ioan Lupaș, profesorul Ioan Matei, Ștefan Meteș, Gheorghe Tulbure, preotul Florea Mureșan, profesorul american Keith Hitchins, mitropolitul Antonie Plămădeală, unul din urmașii săi în scaunul de la Sibiu, universitarii clujeni Nicolae Bocșan și Alexandru Moraru, cărturarii de origine aromână Aurel Papari și Iustin Tambozi de la Constanța și atâția alții. Este semnificativ faptul că profesorul american Keith Hitchins de la Universitatea statului Illinois, Membru de Onoare al Academiei Române, i-a consacrat mai multe studii, între care și o amplă monografie (tradusă și în limba română și tipărită la Editura

* Conferință ținută în ziua de 2 februarie 2008 la Biblioteca ASTRA

Univers Enciclopedic în 1995, 344 p.) în care-l prezintă pe Andrei Șaguna, „conducătorul național” al românilor ardeleni.

Cunoscând aceste lucruri, considerăm că este cazul să prezentăm, în prealabil și câteva sumare date biografice despre acest strălucit aromân pe care Pronia cerească l-a rânduit să ajungă în fruntea Mitropoliei Ardealului. Strămoșii săi erau originari din Moscopole, din sudul Albaniei de azi, pe vremuri un important centru economic și cultural aromânesc din Balcani, în care au trăit cunoscuții cărturari Teodor Cavaloti, Constantin Ucuta și Daniil Moscopoleanul, toți în secolul al XVIII-lea. Părăsindu-și locurile natale, grupuri însemnate de aromâni de acolo s-au stabilit ca negustori în diferite orașe din fostul Imperiu habsburgic, între care și orașul Mișcolț (Miskolc), în nord-estul Ungariei de azi. În primii ani ai secolului al XIX-lea, comunitatea „greco-valahă” (aromână) din Mișcolț – care număra aproximativ 2000 de credincioși – și-a zidit o biserică măreață, cu un turn în stil baroc, terminată în 1806, deci exact acum două sute de ani. Printre ctitorii ei s-au numărat și amândoi bunicii viitorului mitropolit, Evreta Șaguna și Mihail Muciu, ale căror nume se pot citi și azi în cuprinzătoarea inscripție de pe piciorul sfintei mese a altarului. Fiul lui Naum și Anastasia Șaguna – născut la 20 decembrie 1808 – a fost botezat tocmai în această biserică de către preotul român Constantin Vulc, primind numele Anastasie, după al mamei sale (notăm, că azi Biserica Ortodoxă din Mișcolț mai are vreo 50 de credincioși, iar slujbele se oficiază în limbile greacă, slavonă dar mai ales în maghiară).

După studii la Gimnaziul inferior din Mișcolț, apoi la Gimnaziul superior al călugărilor piariști din Pesta, tânărul Anastasie Șaguna s-a înscris la Universitatea din același oraș, unde a făcut studii de Filosofie și Drept. Deși i s-ar fi deschis perspective strălucite pentru o carieră „laică”, tânărul Șaguna a plecat la Vârșeț, oraș locuit pe atunci de români și sârbi, ca și astăzi, pentru a

studia în Seminarul teologic cu trei ani de studii și cu două secții, română și sârbă.

Terminând studiile teologice în anul 1832, a intrat ca „novice” în mănăstirea sârbească Hopovo, nu departe de Carloviț, pe atunci cel mai important centru național și bisericesc al sârbilor. După un an, la 12/24 octombrie 1833, deci pe când avea mai puțin de 25 de ani, tânărul Anastasie Șaguna a fost tuns în monahism, sub numele de Andrei. Se pare că a fost un semn ceresc, pentru că așa după cum pescarul Andrei din Capernaum a fost „cel întâi” chemat la misiune de Mântuitorul Iisus Hristos, ca apoi să devină „apostolul” geto-dacilor din Scythia Minor, strămoșii românilor, tot așa va deveni peste ani și noul monah Andrei un adevărat „apostol” pentru românii transilvăneni.

Apreciat de marele mitropolit sârb Ștefan Stratimirovici (1790-1836) și de urmașii săi Ștefan Stancovici și Iosif Raiacici tânărul Andrei a cunoscut o ascensiune rapidă în cadrul Bisericii Ortodoxe sârbe: ierodiacon (1834), ieromonah (1837), protosinghel (1838), arhimandrit (1842), profesor la Seminarul teologic din Carloviț și secretar al Consistoriului mitropolitan de acolo (din 1834), apoi consilier (asesor) mitropolitan tot acolo (1838), arhimandrit și egumen la mănăstirile Hopovo (1842) și Covil, lângă Novi Sad (1845), un timp profesor în secția română a Seminarului teologic din Vârșeț și consilier (asesor) al Consistoriului de acolo (după 1842).

Anul 1846 a reprezentat o piatră de hotar în viața arhimandritului Andrei, fiind numit de către mitropolitul Iosif Raiacici ca „vicar general” al eparhiei vacante a Ardealului, cu reședința în Sibiu, subordonată pe atunci Mitropoliei sârbești de la Carloviț. Venea într-un „burg săsesc” cu foarte puțini credincioși români, cu o mică biserică „în cetate” numită „grecească”, pentru că era zidită tot de negustori aromâni, ca și cea din Mișcolț; a reușit să

facă din ea o „catedrală” episcopală abia după 1860, până atunci fiind nevoit să slujească într-o biserică din cartierul românesc zis „Josefin”, în afara zidurilor cetății medievale. Inițiază încă de acum o serie de schimbări; în primul rând reorganizarea modestului „curs de preoție” de la Sibiu, pe care-l ridică la un an de studiu, precum și inspecții la parohii, pentru a cunoaște situația exactă a eparhiei.

În urma demersurilor sale către autoritățile de stat, în decembrie 1848 a fost convocat un Sinod electoral la Turda, care recomanda Curții imperiale din Viena trei candidați pentru scaunul vacant de episcop, pe ultimul loc situându-se și Șaguna, care a fost numit. Hirotonia întru arhiereu s-a făcut în catedrala din Carloviț la 18/30 aprilie 1848 în Duminica Tomii, de către mitropolitul Iosif Raiacici și alți doi episcopi sârbi.

Reîntors la Sibiu, Șaguna a devenit curând adevăratul „lider” național-politic al românilor transilvăneni, pentru că tocmai atunci era în plină desfășurare revoluția românească de aici. A fost copreședinte al Adunării naționale de pe Câmpia Libertății de la Blaj din 3/15 mai 1848, fiind ales atunci în fruntea așa-numitului „Comitet permanent al românilor”, cu sediul în Sibiu, format din 25 de membri, între care Simion Bărnuțiu (vicepreședinte), Avram Iancu, Aron Pumnul, preotul Sava Popovici Barcianu din Rășinari și alții. Aceeași Adunare de la Blaj l-a ales în fruntea unei delegații („deputății”) de aproximativ 50 de cărturari români, clerici și mireni, care urma să prezinte împăratului Ferdinand al Austriei revendicările românești (cuprinse în cunoscuta „petiție națională”, în 16 puncte) și să protesteze împotriva anexării Transilvaniei la Ungaria, cerută de revoluționarii maghiari, misiune pe care a îndeplinit-o cu multă demnitate. La 16/28 decembrie 1848 a convocat o „Conferință națională românească” (în hotelul „Împăratul romanilor”), la care au participat peste 250 de intelectuali, între care și mulți preoți, când s-a

alcătuit o nouă „petiție națională”, în 13 puncte, cuprinzând alte revendicări românești. Tot Andrei Șaguna a fost delegat, împreună cu August Treboniu Laurian și protopopul Ioan Popasu din Brașov, să o prezinte noului împărat Francisc Iosif I la Olmütz (azi Olomouc în Slovacia) și Viena. Împreună cu alți reprezentanți ai românilor din Imperiul habsburgic au prezentat împăratului și alte memorii până în vara anului 1849, deși ele n-au fost soluționate, încât abia spre sfârșitul lunii august s-a putut reîntoarce la Sibiu, unde a găsit totul distrus de „revoluționarii” maghiari.

Rolul lui Șaguna în anii revoluționari 1848/1849 a fost recunoscut nu numai de contemporani, ci și de istoricii de mai târziu, el fiind considerat „diplomatul” revoluției, alături de Simion Bărnuțiu, „ideologul” sau „teoreticianul” ei, și Avram Iancu, „comandantul” de oști populare românești.

În anii „decadei absolutiste” (1849-1860), activitatea național-politică a lui Andrei Șaguna s-a limitat doar la o serie de memorii adresate împăratului, cu doleanțele națiunii române. A reluat-o după 1860, când s-a inaugurat un „regim liberal”, Transilvania redevenind autonomă în cadrul Imperiului habsburgic. Acum a fost ales membru în Senatul imperial din Viena, unde a rostit mai multe discursuri prin care cerea drepturi pe seama românilor transilvăneni și a Bisericii lor, iar în 1863-1865 a fost deputat în Dieta Transilvaniei, cu sediul la Sibiu, formată din reprezentanți ai românilor, sașilor și maghiarilor, reușind să fie aprobată prin lege „egala îndreptățire” a națiunii române cu celelalte națiuni ale Transilvaniei.

În ianuarie 1861 a prezidat la Sibiu, împreună cu Alexandru Sterca Șuluțiu, mitropolitul unit de la Blaj, o Conferință național-politică a românilor, iar în aprilie 1863 un Congres național al românilor, tot la Sibiu.

După crearea statului dualist Austro-Ungaria, în 1867, când Transilvania și-a pierdut, practic, orice autonomie, fiind anexată la Ungaria,

majoritatea liderilor politici ai românilor au adoptat așa numitul „pasivism”, refuzând să mai ia parte la viața politică constituțională din cadrul noului stat Ungaria. În schimb, mitropolitul Andrei s-a situat în fruntea „activismului”, militând pentru continuarea luptei național-politice românești chiar și în situația nou-creată. Viitorul a confirmat punctul său de vedere, pentru că în 1905 însuși Partidul Național Român din Transilvania a adoptat „politica activistă”.

Dacă în sfera vieții național-politice, eforturile lui Andrei Șaguna de-a obține drepturi pe seama neamului său n-au fost pe măsura așteptărilor sale, în schimb, a înregistrat realizări impresionante în alte sectoare ale activității bisericești, mai ales în acțiunea de reînființare a vechii Mitropolii a Transilvaniei (desființată de Habsburgi în 1701) și a reorganizării ei pe baze canonice. Astfel, în anii 1849-1851 a publicat trei broșuri prin care aducea o serie de argumente istorico-canonice referitoare la necesitatea restaurării vechii Mitropolii a Transilvaniei desființată în mod abuziv de autoritățile habsburgice în 1701. O serie de memorii în acest sens a înaintat Curții de Viena, noului patriarh de la Carloviț (care s-a opus „separării” românilor ortodocși de Patriarhia sârbă și reînființării Mitropoliei Ardealului). Două sinoade eparhiale, formate din clerici și mireni, convocate la Sibiu în martie 1850 și octombrie 1860 înaintează noi memorii, în același sens. Abia în toamna anului 1864 Sinodul ierarhilor sârbi, ca și Congresul național-bisericesc al sârbilor, întrunite la Carloviț, sub conducerea noului patriarh Samuil Mașirerici, și-au dat asentimentul pentru separarea celor două Biserici. Iar la 12/24 decembrie 1864 împăratul Francisc Iosif I și-a dat acordul pentru reînființarea vechii Mitropolii a Ardealului și numirea lui Andrei Șaguna ca arhiepiscop și mitropolit, noua Mitropolie urmând să aibă două eparhii sufragane, la Arad și Caransebeș.

Patru ani mai târziu, în septembrie-octombrie 1868, mitropolitul Andrei a convocat la Sibiu un Congres național-bisericesc, format din clerici și mireni din cele trei eparhii, care a dezbătut un proiect de statut, întocmit de mitropolit, care a fost adoptat sub denumirea de *Statutul Organic* al Bisericii Ortodoxe din Transilvania, sancționat apoi de împăratul Francisc Iosif la 28 mai 1869. Prin noul Statut se prevedea autonomia Bisericii ortodoxe din Ardeal față de stat, precum și sinodalitatea, adică participarea laicilor, în proporție de două treimi, alături de clerici (o treime) la conducerea și îndrumarea vieții bisericești în toate unitățile administrative: parohie, protopopiat, eparhie și mitropolie, lucru necunoscut în organizarea altor Biserici ortodoxe autocefale. Biserica din Transilvania s-a condus după acest Statut până în anul 1925, la înființarea Patriarhiei Române, când a intrat în vigoare un nou Statut pentru Biserica Ortodoxă din România întregită.

A fost regretabil că Statutul din 1948/49, revăzut după schimbările din decembrie 1989, a înlăturat multe din prevederile Statutului Organic șagunian, mai ales cele privitoare la drepturile mirenilor în Biserică, după cum a fost condamnată acțiunea unor ierarhi de a diviza (într-o noapte) istorica și unica Mitropolie a Ardealului restaurată de Andrei Șaguna

În ce privește *activitatea culturală* a mitropolitului Andrei, trebuie să notăm că ea s-a desfășurat pe multiple planuri. În primul rând, trebuie notată înființarea Tipografiei diecezane (mai târziu arhidiecezane), care din august 1850 și până azi a editat sute de lucrări teologice, manuale școlare, cărți de învățătură pentru credincioși, cărți de slujbă. Aici apare din 3 ianuarie 1853 până azi ziarul „*Telegraful Român*”, redactat în timpul lui Șaguna de cărturari de mare prestigiu, ca Aron Florian, viitor profesor la Universitatea din București, naturalistul Pavel Vasici, preotul-profesor Zaharia Boiu și mai ales preotul-asesor Nicolae Cristea (1865-1883), viitorul memorandist, iar în

secolul al XX-lea de istoricul și ziaristul Teodor Păcățial (1901-1917), teologul de mare renume Dumitru Stăniloae (1934-1945) și preotul profesor Nicolae Mladin (1948-1967), viitor mitropolit al Ardealului. În aceeași tipografie apare fără întrerupere, din 1852 până azi, *Calendarul eparhial* (azi sub numele de „*Îndrumătorul bisericesc*”). Pentru nevoile preoților și ale bisericilor parohiale a tipărit absolut toate cărțile de slujbă, unele în mai multe ediții, între care menționăm cele *12 Mineie* (1853-1856), după ediția de la Râmnic din 1776-1780, a episcopilor Chesarie și Filaret. Tot Șaguna a tipărit *Biblia* cu ilustrații (1856-1858), prima de acest gen la noi, având la bază edițiile mai vechi ale Bibliei de la București (1688), Blaj (1795) și Petersburg (1819), cu îndreptările de limbă necesare dar și cu confruntarea acelor traduceri vechi cu textul grecesc făcută de Șaguna însuși.

Pentru studenții teologi, dar și pentru preoți, Andrei Șaguna însuși a întocmit câteva lucrări cu profil canonic, istoric și pastoral: *Elementele Dreptului canonic* (1854), *Compendiu de Drept canonic* (1868, ajuns la trei ediții), tradus în limba germană de profesorul Alois Sentz din Sibiu și tipărit în același an, iar din germană în rusește și tipărit la Sankt Petersburg în 1872, *Enhiridon sau carte manuală de canoane, cu comentarii* (1871), *Istoria Bisericii Ortodoxe universale* (2 vol. 1860, volumul II care se ocupa cu trecutul Bisericii românești, fiind tradus și în limba germană), *Manual de studiu pastoral* (1872), la care se adaugă și reeditarea unor manuale mai vechi pentru teologii sibieni (inclusiv *Mărturisirea ortodoxă* a mitropolitului Petru Movilă al Kievului sau *Chiriadromionul* lui Nichifor Theotochis și altele).

Tot în sectorul vieții culturale trebuie să notăm că lui Andrei Șaguna i se datorează organizarea întregului învățământ elementar și mediu ortodox din Transilvania, sub îndrumarea Bisericii. Când a fost numit în fruntea eparhiei Ardealului în 1846, aici existau aproximativ 400 de școli

„poporale” ortodoxe românești, în diferite sate și orașe, dar autoritățile de stat le-au pus, în anul 1838, sub controlul episcopului romano-catolic maghiar din Alba Iulia. Pentru ca să înlăture această situație umilitoare, în primul Sinod eparhial din martie 1850 s-a decis ca acestea să treacă sub conducerea sa ca „inspector suprem”, ajutat de protopopii săi care funcționau ca inspectori ai școlilor din protopopiatul lor și de preoții parohi care deveneau „directori” ai școlilor „poporale” în fiecare parohie. Aceste prevederi au fost fixate apoi și în Statutul Organic din 1868. Printr-o muncă stăruitoare, numărul școlilor a sporit mereu, încât la sfârșitul păstoririi lui Șaguna, Arhiepiscopia Sibiului avea aproximativ 800 de școli, la care se adaugă cele din eparhiile Aradului și Caransebeșului. Învățătorii acestor școli se recrutau din rândul absolvenților de teologie și de pedagogie de la Sibiu, iar ca manuale erau folosite numai cele editate în Tipografia eparhială.

La îndemnul lui Șaguna, preoții-profesori Zaharia Boiu și Ioan Popescu sau preotul rășinărean Sava Popovici Barcianu au tipărit peste 25 de manuale școlare, unele în mai multe ediții.

În 1850, cu sprijinul lui Andrei Șaguna și al protopopului Ioan Popasu din Brașov, viitor episcop al Caransebeșului, s-a înființat Gimnaziul ortodox din Brașov, actualul Liceu „Andrei Șaguna”, cu opt clase și cu un corp profesoral de excepție; în 1869 s-a înființat aici și o „școală reală-comercială”. În 1868 s-a înființat la Brad (jud. Hunedoara) un gimnaziu cu patru clase (azi Liceul „Avram Iancu”). De notat că Șaguna intenționa să înființeze șase gimnazii superioare (licee cu 8 clase), șase gimnazii inferioare (cu 4 clase) și șase școli „reale” (tehnice) în diferite localități din Transilvania, toate sub conducerea Bisericii, dar autoritățile de stat nu și-au dat acordul.

În schimb, în 1870 a dispus ca în fiecare parohie să se țină cursuri serale, pentru neștiutorii de carte, mai ales în timpul iernii, în care se preda

scrisul, cititul și aritmetica, munca didactică fiind îndeplinită de învățători, dar și de preoți.

Șaguna s-a interesat și de soarta elevilor buni, dar lipsiți de posibilități materiale, întemeind pentru ei mai multe „fundațiuni” care să le acorde „stipendii” (burse). Cea mai importantă fundație de acest fel a fost cea întemeiată – la îndemnul lui Șaguna – de avocatul Emanuil Gojdu din Budapesta (1802-1870), tot un aromân, pusă sub administrarea Bisericii ortodoxe din Ardeal, de care au beneficiat mii de studenți și elevi până în 1918.

Aceeași grijă statornică a manifestat și față de școala teologică de la Sibiu, existentă încă din 1786. Arătăm mai sus că în 1846 cursurile au fost ridicate la un an de studii, cu introducerea unor noi discipline. Sinodul eparhial din martie 1850 a hotărât să se creeze un Institut teologic-pedagogic, urmând ca toți absolvenții de teologie să activeze și ca învățători înainte de hirotonie. Așa se face că în 1852 cursul de teologie a fost ridicat la doi ani, iar în 1861 la trei ani, fiind admiși numai absolvenții de gimnaziu; în 1853 s-a înființat o „secție” specială de pedagogie, de doi ani, mai târziu cu trei și patru ani, în care erau primiți absolvenți de patru clase de gimnaziu. În felul acesta, în Sibiu se pregăteau atât preoții parohi pentru eparhia Sibiului, cât și învățătorii școlilor profesionale ortodoxe îndrumate de Biserică. Absolvenții Institutului teologic-pedagogic sibian au avut un rol hotărâtor în lucrarea de propagare a culturii românești în satele ardeleni de altădată, s-au implicat în toate acțiunile cu caracter național-politic românesc, au contribuit la pregătirea Unirii de la 1 Decembrie 1918.

Andrei Șaguna s-a îngrijit și de formarea unor cadre didactice corespunzătoare pentru Institutul teologic-pedagogic din Sibiu, ca și pentru Gimnaziul din Brașov, care îi poartă numele până azi, oferind burse de studii

unor tineri de excepție în mari centre universitare europene. Astfel, datorită lui s-a format o pleiadă de mari profesori, ca Ioan Popescu, Zaharia Boiu, Dimitrie Comșa, Ilarion Pușcariu, toți aleși mai târziu membri ai Academiei Române, ziaristul Nicolae Cristea și naturalistul Daniil Popovici Barcianu, doi cunoscuți memorandiști, ca și Dimitrie Comșa și alții.

Șaguna a avut un rol decisiv la înființarea *Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român* sau *ASTRA*, alături de George Barițiu, Timotei Cipariu, Ioan Pușcariu și alți oameni de cultură. În cadrul primei adunări generale a ASTREI, ținută la Sibiu, la 23 octombrie 1861, a fost ales președinte al ei, demnitate pe care a deținut-o până în 1867. În această calitate a prezidat adunările generale de la Sibiu (1861), Brașov (1862) și Alba Iulia (1866), iar alte trei au fost conduse, în numele său, de vicepreședintele Timotei Cipariu.

Pentru toate aceste realizări de ordin cultural, Societatea Academică Română din București (viitoarea Academie Română) l-a ales pe Andrei Șaguna ca Membru de Onoare în 1871 (după principele Carol I și episcopul Dionisie Romano al Buzăului, originar din Săliștea Sibiului), iar Societatea „Transilvania” din București l-a ales președinte de onoare. Trebuie să mai menționăm, în acest context, că Andrei Șaguna a întreținut permanente legături cu ierarhi și oameni de cultură din Țara Românească și Moldova, între care starețul Neonil de la mănăstirea Neamț, care i-a trimis cărți pentru bisericile distruse de revoluționarii kossuthiști în 1848/49, mitropoliții Neofit și Nifon ai Ungrovlahiei, episcopul Calinic cel Sfânt de la Râmnic, frații arhieriei Neofit și Filaret Scriban, episcopul Melchisedec Ștefănescu și alții. Era o formă de manifestare a unității culturale și spirituale românești într-o perioadă când Carpații formau o graniță nefirească între fiii aceluiași neam.

Pe tărâm social notăm că Andrei Șaguna a fost preocupat de formarea unei clase de meseriași români, știind că secole de-a rândul românii n-au fost primiți în breslele meșteșugărești medievale și n-au avut dreptul să practice comerțul și meseriile. Prin aceasta urmărea atât progresul economic al păstoriților săi, cât și „românizarea” orașelor ardelene, locuite aproape în exclusivitate de alte etnii. La îndemnul lui, s-a constituit, în 1867 „Reuniunea meseriașilor români din Sibiu”, condusă timp de trei decenii de preotul-ziarist și viitor memorandist Nicolae Cristea. Alte Reuniuni de acest gen s-au înființat apoi la Brașov, Sebeș și în alte orașe.

Nu trebuie să neglijăm nici *activitatea economică și constructivă* a mitropolitului Andrei, deși el păstorea o eparhie săracă, cu slabe resurse financiare. Și totuși, a reușit să cumpere câteva clădiri în centrul „burgului săsesc” de altădată, inclusiv reședința sa mitropolitană folosită până azi. Numeroase biserici din piatră și cărămidă s-au ridicat pe întreg cuprinsul eparhiei. Pentru că nu avea o catedrală corespunzătoare, în anul 1857 a pus bazele unui fond de zidire a unei noi catedrale. Din nefericire, situația economică precară a păstoriților săi a împiedicat realizarea acestui vis al marelui arhieru, încât actuala catedrală mitropolitană s-a putut zidi abia între anii 1902-1906. Cu sprijinul material direct al lui Andrei Șaguna s-a zidit biserica din Gușterița, azi un cartier al Sibiului.

*

Spre sfârșitul vieții mitropolitul Andrei și-a întocmit testamentul, care îl înfățișează încă o dată ca un ierarh însuflețit de multă, dragoste și jertfelnicie față de neamul său, dar și ca pildă de smerenie cu adevărat evanghelică și patristică. Dispunea ca întreaga sa avere - de 600.000 de florini – să rămână Arhiepiscopiei Sibiului, urmând să se creeze o fundație „spre

scopuri bisericești, școlare și filantropice”; sume însemnate de bani lăsa unor slujitori devotați, pentru săraci și pentru Biserica din Rășinari.

Într-o zi de sâmbătă, 16/28 iunie 1873, seara, după Vecernie, suferințele pe care le îndurase în ultimii doi ani de viață au luat sfârșit. Potrivit dispozițiilor sale testamentare, a fost îngropat lângă Biserica mare din Rășinari – în care slujise de multe ori –, fiind prohodit doar de duhovnicul său, ieromonahul Gherman Bogdan, „fără pompă, fără muzică și fără predică”..., petrecut însă, din Sibiu până în Rășinari, de preoții săi, de teologii sibieni și de mulțimi nesfârșite de credincioși, mai ales din Brașov. „Simplă și minunată, ca toate realizările lui, a fost și înmormântarea lui”, scria un ziar german din Sibiu.

Socotim potrivit să încheiem această scurtă evocare a personalității mitropolitului Andrei Șaguna prin cuvintele scrise într-un necrolog de episcopulevanghelic-luteran Georg Daniel Teutsch din Sibiu: „Prietenii și adversarii marelui bărbat, a cărui statură înaltă, impunătoare, cu privirea ageră și cu barba ondulată nu o vor uita curând cei ce au văzut-o vreodată, vor fi toți de aceeași părere că *numele lui Șaguna înseamnă o nouă epocă în viața poporului român și a Bisericii Ortodoxe.*” Într-adevăr, a fost o *epocă* pe care nici un alt ierarh din trecutul Bisericii noastre n-a reușit să o realizeze în toată complexitatea ei.

ANDREI ȘAGUNA Contemporanul nostru*

Dacă studiem lucrurile din perspectivă istorică, fără îndoială că el nu poate fi contemporan cu noi, pentru că realizările sale impresionante au aparținut epocii în care a trăit și celei imediat următoare, a fost *omul epocii sale*, trimis de Dumnezeu „la plinirea vremii” (Gal. 4.4), ca „să răscumpere” poporul român din Transilvania, să deschidă o epocă nouă în istoria Bisericii și a neamului, pe care trebuie să o numim, după numele său „*epoca lui Șaguna*”. Pentru că numai un ierarh de excepție ca Andrei Șaguna putea să ridice Biserica Ortodoxă a Transilvaniei din starea de umilință în care au ținut-o atâtea veacuri cei străini de neamul și legea noastră și să o așeze pe un pedestal mareț, de unde să o admire și să o prețuiască nu numai ai săi, ci și aceia care o oprimaseră până atunci.

Numai un ierarh de excepție ca Andrei Șaguna putea să se implice cum a făcut el în viața național-politică a românilor transilvăneni în Revoluția din 1848/49, în deceniul „absolutist” care a urmat, apoi în cel „liberal” și chiar după crearea statului dualist Austro-Ungaria în 1867. A devenit astfel „diplomatul” de necontestat al Revoluției din 1848/49, iar apoi adevăratul „lider” al celor care militau pentru obținerea de drepturi național-politice pe seama românilor. A fost ultimul mare ierarh „conducător al națiunii”, după cum bine sesiza unul din cercetătorii operei sale, istoricul american Keith Hitchins.

Numai un ierarh de excepție ca Andrei Șaguna putea să restaureze vechea Mitropolie ortodoxă a Ardealului – desființată de autoritățile habsburgice-, înlăturând cu tenacitate toate adversitățile pe care le-a

* Conferință ținută în ziua de 3 februarie 2008 la Biblioteca ASTRA

întâmpinat timp de 15 ani, până în 1864, când a devenit arhiepiscop al Sibiului și mitropolit al Ardealului, al întregului Ardeal ortodox.

Numai un ierarh de talia lui Andrei Șaguna putea să dea Bisericii sale autocefale cea mai temeinică organizare prin *Statutul organic* din 1868, după care s-a condus până în 1925, lege fundamentală prin care a instituit autonomia Bisericii față de statul austro-ungar, precum și sinodalitatea, adică participarea laicului – alături de cler – la conducerea întregii vieți bisericești la toate nivelurile (parohie, protopopiat, eparhie), iar prin Congresul național-bisericesc al întregii Mitropolii, Șaguna a creat un adevărat Parlament al românilor ardeleni, în care se dezbăteau zile în șir probleme de interes pastoral-misionar, cultural, economic și chiar național. Și atunci, nu este de mirare că din rândul „deputaților” acestor Congrese se vor recruta unii dintre viitorii memorandiști, dar și marii militanți pentru realizarea unității noastre de stat din 1918. Prin organizarea dată Bisericii sale prin Statutul organic din 1868 (ca și prin manualul său de *Drept canonic*, tradus în limbile germană și rusă), Șaguna a fost recunoscut nu numai de teologii și istoricii români, ci chiar și de unii străini, ca unul din cei mai străluciți organizatori și legiuitori bisericești din întreaga Ortodoxie.

Numai un ierarh de excepție ca Andrei Șaguna putea să organizeze și să îndrume întreaga operă culturală românească din Ardeal, prin cele două gimnazii (de la Brașov și Brad), prin cele aproximativ 800 de școli „poporale” din Arhiepiscopia Sibiului (la care se adaugă și cele din eparhiile Aradului și Caransebeșului), îndrumate de preoții și învățătorii „confesionali” formați în Institutul teologic-pedagogic din Sibiu, reorganizat în această formă tot de Andrei Șaguna încă din primii ani de activitate. Și tot aici trebuie să notăm și „tipografia diecezană” (devenită apoi „arhidiecezană”) creată de el încă din 1850 și care își continuă neîntrerupt activitatea (fiind cea mai veche tipografie

din țară cu existență neîntreruptă), în care au văzut lumina peste două sute de titluri de carte, între care și numeroase manuale școlare scrise de profesorii și preoții săi pentru școlile pomenite mai sus, precum și ziarul „Telegraful Român”, organul de publicitate al eparhiei, cu apariție neîntreruptă din 3 ianuarie 1853, o adevărată tribună de luptă național-politică, economică, socială și culturală a Bisericii, cum a rămas până în 1918.

Și în același context trebuie să punem în lumină și rolul lui Șaguna în culturalizarea maselor largi ale neamului prin „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (ASTRA), al cărui prim președinte a fost între anii 1861-1865, o adevărată Academie a românilor transilvăneni, înființată prin strădaniile sale cu câțiva ani înainte de viitoarea Academia Română.

Putem afirma fără exagerare că fără școlile lui Andrei Șaguna, fără Statutul organic care avea prevederi speciale pentru aceste școli, fără Institutul teologic-pedagogic din Sibiu și Gimnaziul din Brașov și fără ASTRA, poporul român din Ardeal ar fi fost sortit maghiarizării prin școală și Biserică, așa cum s-a întâmplat – în lipsa unor instituții școlare românești – cu frații noștri din Basarabia care au fost mai ușor expuși politicii țariste de rusificare prin școală și Biserică. Dar școlile lui Șaguna și mai cu seamă „fundațiile școlare”, create de el – cea mai importantă fiind Fundația Gojdu, din care s-au acordat mii de burse, – au format pe viitorii intelectuali români ai Ardealului, pe viitorii militanți pentru drepturile românilor, pe viitorii creatori ai statului național-român unitar în 1918.

Numai un ierarh de excepție ca Andrei Șaguna a știut să întrețină o legătură atât de strânsă cu poporul său, cu păstoriții lui, fie intelectuali, fie credincioși din mediul rural. Până la el ierarhii trimiteau destul de rar „pastorale” către clerul și credincioșii lor, prin care le împărtășeau cuvinte de

învățătură. Andrei Șaguna a instituit însă *o regulă*, încă de la numirea sa ca vicar în 1846 și anume aceea de a trimite *pastorale* la sărbătorile Nașterii și Învierii Domnului, dar și cu ocazia unor evenimente deosebite din viața Bisericii și a neamului, pe care preoții le citeau credincioșilor din fața sfântului altar. Regula sau norma instituită de Șaguna a fost urmată apoi cu sfințenie de toți ierarhii din Ardeal, iar după 1918 ea s-a generalizat și în eparhiile din vechea Românie, din Basarabia și din Bucovina. Tot pentru îndrumarea vieții duhovnicești, Șaguna a tipărit *Biblia* din 1856-1858, *Noul Testament* din 1867, absolut toate cărțile de slujbă, precum și anumite cărți de învățătură pentru cler și credincioși. Așadar, Andrei Șaguna a fost și un mare *păstor de suflete*, un adevărat ierarh cu dragoste față de preoții și credincioșii săi de acum un veac și jumătate.

Adăugăm la toate acestea și faptul că într-o vreme când mai existau granițe vremelnice între români, Șaguna a întreținut o intensă corespondență cu mai mulți ierarhi, egumeni și intelectuali mireni de dincolo de Carpați, între care îi menționăm doar pe Sfântul Calinic de la Cernica, cel care păstora eparhia învecinată a Râmnicului, și pe starețul Neonil de la Mănăstirea Neamț, care i-a dăruit sute de cărți de slujbă pentru bisericile jefuite de revoluționarii maghiari în 1848/1849. Relații cordiale a avut și cu slujitorii celorlalte culte din Sibiu, într-o vreme când nu era cunoscută noțiunea de „ecumenism”.

Am sesizat doar câteva aspecte din activitatea atât de complexă a mitropolitului Andrei Șaguna, care, pe bună dreptate, îl așează în rândul marilor ierarhi din trecutul Bisericii noastre. Este greu de făcut o „ierarhizare a ierarhilor” Bisericii noastre, pentru că Varlaam sau Dosoftei ai Moldovei, Antim Ivireanul al Țării Românești, mai târziu Veniamin Costachi al Moldovei, au strălucit mai cu seamă prin activitatea lor culturală. Mitropolitul Sava Brancovici al Ardealului s-a impus prin dârzenia cu care și-a apărat

crediința ortodoxă, iar Grigorie Dascălul, mitropolitul Țării Românești și episcopul Calinic cel Sfânt de la Râmnic au strălucit prin smerenia și viața lor aleasă de ierarhi înduhovniciți, fapt pentru care au fost trecuți în rândul sfinților. Înlăturând orice urmă de subiectivitate și de „regionalism”, socotim, totuși, că vlădica Andrei Șaguna i-a întrecut pe toți, pentru că el s-a implicat într-o gamă mult mai complexă de probleme, nu numai de natură pastorală sau culturală, ci și de natură națională și socială, deși conjunctura politică îi era cu totul potrivnică, păstorind într-o țară românească aflată însă sub o stăpânire străină. Drept aceea, ne permitem să afirmăm, cu toată responsabilitatea că *Andrei Șaguna a fost cel mai strălucit ierarh pe care l-a avut Biserica Ortodoxă Română* în tot decursul existenței sale bimilenare. A fost un Ștefan cel Mare al Bisericii, un Mihai Eminescu al Bisericii!

De regulă, atunci când este instalat un nou titular în scaunul mitropolitan de la Sibiu i se face urarea de a fi demn urmaș al lui Andrei Șaguna, un ierarh care să-i urmeze întru toate, să lase în urma sa o „moștenire” similară celei pe care a lăsat-o el. Considerăm că urarea este fără sens, căci un ierarh ca Șaguna nu se va mai naște niciodată, așa cum nu se va mai naște nici un conducător de oști și apărător de țară ca Ștefan cel Mare ori un geniu al poeziei ca Mihai Eminescu.

Șaguna a fost *ierarhul epocii lui*, în care a ctitorit noi instituții bisericești și școlare pentru păstoriții lui dintr-o anumită epocă istorică, dar unele dintre acestea dăinuiesc până azi, fapt pentru care Șaguna rămâne mereu un „contemporan” al generațiilor care au urmat după el. Rămâne contemporan cu noi prin Mitropolia restaurată de el, prin Facultatea de Teologie din Sibiu care-i poartă numele, prin Liceul, „Andrei Șaguna” din Brașov, prin Tipografia eparhială, prin ASTRA. A fost reprobabil că ambiții omenești au dus nu de mult la scindarea Mitropoliei restaurate de el cu atâtea eforturi și

mai cu seamă la înlăturarea prevederilor fixate de el în Statutul organic care acordau mirenilor drepturile care li se cuveneau în conducerea vieții bisericești, inclusiv dreptul de a participa la alegerea ierarhilor.

Și atunci este firesc să ne punem două întrebări: ce îi datorăm noi, cei de azi, lui Andrei Șaguna și cum îi cinștim memoria?

Răspunsul la prima întrebare este simplu: să-l cinștim, să-l venerăm, așa cum am făcut și până acum, și așa cum îi cinștim pe marii „eroi ai neamului” care și-au jertfit viața pe câmpurile de luptă, așa cum îi cinștim pe iluștri reprezentanți ai culturii și ai științei românești, pentru că Șaguna a fost un „erou” al Bisericii și al culturii. Iar ziua de 30 noiembrie, în care îl prăznuim pe Sfântul Apostol Andrei, „cel întâi chemat” de Mântuitorul, dar și „cel dintâi care a chemat” la El și la credința cea nouă pe strămoșii noștri getodaci, să devină o zi de pelerinaj, de reculegere și de pioasă recunoștință la Mausoleul său de la Rășinari. Acesta trebuie să devină, mai ales pentru ardeleni, un adevărat simbol, așa cum este mormântul ctitorului mănăstirii Putna sau Mausoleul de la Mărășești. Opera sa nemuritoare trebuie să fie cunoscută nu numai de preoți și de studenți teologi, ci și de oamenii de cultură, de credincioșii noștri, iar numele și faptele sale să fie menționate în orice manual de istoria românilor! Până în 1918 numele său era cunoscut în întregul Ardeal, lucru pe care suntem datori să-l facem și azi, ca să fie cunoscut în tot spațiul geografic și etnic românesc.

A doua întrebare este: ce mai păstrăm azi din „moștenirea” lui Șaguna, cum îl putem face să devină „contemporan” cu noi? Fără îndoială că de roadele muncii sale au beneficiat generația sa, precum și cea imediat următoare, îndeosebi de școlile create de el, prin acțiunile ASTREI, prin organizarea dată Bisericii prin Statutul organic. Astăzi, problemele naționale, culturale, sociale și chiar cele bisericești sunt cu totul diferite de cele din

timpul lui Andrei Șaguna. Dar cu toate acestea, mai putem învăța și azi de la Șaguna, el rămâne în continuare *un dascăl al neamului*, în primul rând pentru slujitorii Bisericii. Șaguna ne dă tuturor celor de azi un exemplu de *dăruire, de slujire a neamului*, indiferent de locul în care ne desfășurăm activitate. *El a pus totul în slujba neamului său, a preoților și a credincioșilor săi*. N-a făcut nimic pentru sine, ci totul pentru alții, pentru propășirea neamului și a Bisericii. Până și prin testamentul său a rânduit ca toată averea lui să rămână Bisericii „spre scopuri bisericesti, școlare și filantropice.”

Desigur, nu se mai poate vorbi azi de o implicare a ierarhilor și a preoților de mir în evenimente similare celor din 1848/49. Dar preoțimea îi poate cinsti memoria printr-o corectă îndrumare a credincioșilor în anumite probleme de interes național, în viața politică a țării, atât de decăzută azi.

Nu se mai poate vorbi azi de o implicare directă a Bisericii în organizarea și îndrumarea învățământului românesc de toate gradele, căci acestea aparțin astăzi altor foruri, deși după 1918 Biserica din Ardeal ar fi putut să mențină măcar o parte din școlile ei primare, așa cum au făcut și alte culte, dar au fost cedate statului cu prea mare ușurință. Dar Biserica poate cinsti și astăzi memoria lui Șaguna printr-o bună organizare a învățământului Religiei în școlile primare, gimnaziile și licee, pentru a pregăti o generație nouă, conștientă de valorile învățaturii creștine, dar și printr-o bună organizare a învățământului teologic universitar și seminarial, așa cum a făcut Șaguna, pregătind preoți buni și profesori de Religie conștienți de rolul lor în societatea de azi. Iar fosta Școală normală „Andrei Șaguna”, trecută de autoritățile comuniste în seama statului, ar putea fi revendicată de Arhiepiscopia Sibiului!

Îi putem cinsti memoria printr-o cât mai bună îndrumare și activitate susținută a ASTREI, în acțiunile căreia să se implice atât ierarhii, cât și preoții, așa cum era în timpul lui Șaguna și a urmașilor săi.

Îi putem cinsti memoria – mai ales la Sibiu – printr-o bună îndrumare a Tipografiei eparhiale care azi îi poartă numele, publicând lucrări teologice, manuale de teologie și cărți de îndrumare duhovnicească pentru preoți.

Îi putem cinsti memoria prin ziarul „Telegraful Român”, în care să fie publicate articole cât mai temeinice și variate, încât ziarul să devină o tribună de luptă a Bisericii ardelen, difuzat și în alte eparhii din țară.

Îi putem cinsti memoria chemând la muncă în slujba Bisericii pe cât mai mulți mireni, mai ales din rândul intelectualilor. Într-o lume coruptă și îndepărtată de Dumnezeu și de valorile perene ale Evangheliei, cu oameni politici care își urmăresc doar propriile interese, cu tineri care își caută „patria” în alte părți ale lumii avem nevoie de cât mai mulți intelectuali atașați Bisericii. Iar ierarhii de azi – urmași ai lui Șaguna – trebuie să cheme „intelighenția” la o muncă susținută pentru propășirea culturii românești și a Bisericii, pentru o colaborare cât mai rodnică între Biserică și Cultură, între clerici și mireni, punând totul în slujba neamului românesc de pretutindeni.

În sfârșit, socotim că și oamenii politici de azi au o îndatorire morală și față de frații noștri aromâni din Peninsula Balcanică, din care se trăgea și mitropolitul Andrei Șaguna, precum și față de „vlahii” din sudul Dunării (Serbia și Bulgaria), stăruind pe lângă Guvernele statelor balcanice în care se găsesc aceștia, pentru ca să li se acorde drepturile care se cuvin oricărei minorități etnice, așa cum face și Guvernul României cu toate etniile de la noi. De asemenea, socotim că guvernării de azi au o îndatorire morală și față de minoritatea românească din Ungaria, mai ales că Andrei Șaguna s-a născut în Mișcolț și a fost botezat în biserica „greco-valahă” de acolo, la zidirea căreia au contribuit cu bani ambii bunici ai viitorului mitropolit.

Și nu în ultimul rând socotim că aceiași oameni politici de la noi au datoria morală de a rezolva pe cale diplomatică problema refacerii „Fundației

Gojdu”, creată de marele mecenat aromân la sugestia lui Andrei Șaguna, de care ar putea beneficia și azi studenți și elevi români de excepție, așa cum s-a făcut până în 1918.

Acestea ar fi câteva gânduri, scrise acum, în preajma bicentenarului nașterii nemuritorului arhiepiscop și mitropolit Andrei Șaguna, *Părintele Ardealului*, care ne cheamă, din lumea de dincolo, din împărăția lui Dumnezeu pe Care l-a slujit cu atâta demnitate, să nu-l uităm, ci dimpotrivă, să-i cinstim memoria printr-o slujire jertfelnică a țării și a neamului. Și oare, nu s-ar cuveni acum, la împlinirea a două sute de ani de la nașterea lui, ca Sf. Sinod să ia în discuție problema „canonizării” lui, așa cum s-a făcut cu mai mulți ierarhi cărturari din Muntenia și Moldova?

ANDREI ȘAGUNA Contemporanul nostru

Dacă studiem lucrurile din perspectivă istorică, fără îndoială că el nu poate fi contemporan cu noi, pentru că realizările sale impresionante au aparținut epocii în care a trăit și celei imediat următoare, a fost *omul epocii sale*, trimis de Dumnezeu „la plinirea vremii” (Gal. 4.4), ca „să răscumpere” poporul român din Transilvania, să deschidă o epocă nouă în istoria Bisericii și a neamului, pe care trebuie să o numim, după numele său „*epoca lui Șaguna*”. Pentru că numai un ierarh de excepție ca Andrei Șaguna putea să ridice Biserica Ortodoxă a Transilvaniei din starea de umilință în care au ținut-o atâtea veacuri cei străini de neamul și legea noastră și să o așeze pe un pedestal măreț, de unde să o admire și să o prețuiască nu numai ai săi, ci și aceia care o oprimaseră până atunci.

Numai un ierarh de excepție ca Andrei Șaguna putea să se implice cum a făcut el în viața național-politică a românilor transilvăneni în Revoluția din 1848/49, în deceniul „absolutist” care a urmat, apoi în cel „liberal” și chiar după crearea statului dualist Austro-Ungaria în 1867. A devenit astfel „diplomatul” de necontestat al Revoluției din 1848/49, iar apoi adevăratul „lider” al celor care militau pentru obținerea de drepturi național-politice pe seama românilor. A fost ultimul mare ierarh „conducător al națiunii”, după cum bine sesiza unul din cercetătorii operei sale, istoricul american Keith Hitchins.

Numai un ierarh de excepție ca Andrei Șaguna putea să restaureze vechea Mitropolie ortodoxă a Ardealului – desființată de autoritățile habsburgice-, înlăturând cu tenacitate toate adversitățile pe care le-a

întâmpinat timp de 15 ani, până în 1864, când a devenit arhiepiscop al Sibiului și mitropolit al Ardealului, al întregului Ardeal ortodox.

Numai un ierarh de talia lui Andrei Șaguna putea să dea Bisericii sale autocefale cea mai temeinică organizarea, prin *Statutul organic* din 1868, după care s-a condus până în 1925, lege fundamentală prin care a instituit autonomia Bisericii față de statul austro-ungar, precum și sinodalitatea, adică participarea laicului – alături de cler – la conducerea întregii vieți bisericești la toate nivelele (parohie, protopopiat, eparhie), iar prin Congresul național-bisericesc al întregii Mitropolii, Șaguna a creat un adevărat Parlament al românilor ardeleni, în care se dezbăteau zile în șir probleme de interes pastoral-misionar, cultural, economic și chiar național. Și atunci, nu este de mirare că din rândul „deputaților” acestor Congrese se vor recruta unii dintre viitorii memorandiști, dar și marii militanți pentru realizarea unității noastre de stat din 1918. Prin organizarea dată Bisericii sale prin Statutul organic din 1868 (ca și prin manualul său de *Drept canonic*, tradus în limbile germană și rusă), Șaguna a fost recunoscut nu numai de teologii și istoricii români, ci chiar și de unii străini, ca unul din cei mai străluciți organizatori și legiuitori bisericești din întreaga Ortodoxie.

Numai un ierarh de excepție ca Andrei Șaguna putea să organizeze și să îndrume întreaga operă culturală românească din Ardeal, prin cele două gimnazii (de la Brașov și Brad), prin cele aproximativ 800 de școli „poporale” din Arhiepiscopia Sibiului (la care se adaugă și cele din eparhiile Aradului și Caransebeșului), îndrumate de preoții și învățătorii „confesionali” formați în Institutul teologic-pedagogic din Sibiu, reorganizat în această formă tot de Andrei Șaguna încă din primii ani de activitate. Și tot aici trebuie să notăm și „tipografia diecezană” (devenită apoi „arhidiecezană”) creată de el încă din 1850 și care își continuă neîntrerupt activitatea (fiind cea mai veche

tipografie din țară cu existență neîntreruptă), în care au văzut lumina peste două sute de titluri de carte, între care și numeroase manuale școlare scrise de profesorii și preoții săi pentru școlile pomenite mai sus, precum și ziarul „Telegraful Român”, organul de publicitate al eparhiei, cu apariție neîntreruptă din 3 ianuarie 1853, o adevărată tribună de luptă național-politică, economică, socială și culturală a Bisericii, cum a rămas până în 1918.

Și în același context trebuie să punem în lumină și rolul lui Șaguna în culturalizarea maselor largi ale neamului prin „Asociațiunea transilvană pentru literatura și cultura poporului român” (Astra), al cărui prim președinte a fost între anii 1861-1865, o adevărată Academie a românilor transilvăneni, înființată prin strădaniile sale cu câțiva ani înainte de viitoarea Academia Română.

Putem afirma fără exagerare că fără școlile lui Andrei Șaguna, fără Statutul organic care avea prevederi speciale pentru aceste școli, fără Institutul teologic-pedagogic din Sibiu și Gimnaziul din Brașov și fără Astra, poporul român din Ardeal ar fi fost sortit maghiarizării prin școală și Biserică, așa cum s-a întâmplat – în lipsa unor instituții școlare românești – cu frații noștri din Basarabia care au fost mai ușor expuși politicii țariste de rusificare prin școală și Biserică. Dar școlile lui Șaguna și mai cu seamă „fundațiile școlare”, create de el – cea mai importantă fiind Fundația Gojdu, din care s-au acordat mii de burse, – au format pe viitorii intelectuali români ai Ardealului, pe viitorii militanți pentru drepturile românilor, pe viitorii creatori ai statului național-român unitar în 1918.

Numai un ierarh de excepție ca Andrei Șaguna a știut să întrețină o legătură atât de strânsă cu poporul său, cu păstoriții lui, fie intelectuali, fie credincioși din mediul rural. Până la el ierarhii trimiteau destul de rar „pastorale” către clerul și credincioșii lor, prin care le împărtășeau

cuvinte de învățătură. Andrei Șaguna a instituit însă *o regulă*, încă de la numirea sa ca vicar în 1846 și anume aceea de a trimite *pastorale* la sărbătorile Nașterii și Învierii Domnului, dar și cu ocazia unor evenimente deosebite din viața Bisericii și a neamului, pe care preoții le citeau credincioșilor din fața sfântului altar. Regula sau norma instituită de Șaguna a fost urmată apoi cu sfințenie de toți ierarhii din Ardeal, iar după 1918 ea s-a generalizat și în eparhiile din vechea Românie, din Basarabia și din Bucovina. Tot pentru îndrumarea vieții duhovnicești, Șaguna a tipărit *Biblia* din 1856-1858, *Noul Testament* din 1867, absolut toate cărțile de slujbă, precum și anumite cărți de învățătură pentru cler și credincioși. Așadar, Andrei Șaguna a fost și un mare *păstor de suflete*, un adevărat ierarh cu dragoste față de preoții și credincioșii săi de acum un veac și jumătate.

Adăugăm la toate acestea și faptul că într-o vreme când mai existau granițe vremelnice între români, Șaguna a întreținut o intensă corespondență cu mai mulți ierarhi, egumeni și intelectuali mireni de dincolo de Carpați, între care îi menționăm doar pe Sfântul Calinic de la Cernica, cel care păstora eparhia învecinată a Râmnicului, și pe starețul Neonil de la Mănăstirea Neamț, care i-a dăruit sute de cărți de slujbă pentru bisericile jefuite de revoluționarii maghiari în 1848/1849. Relații cordiale a avut și cu slujitorii celorlalte culte din Sibiu, într-o vreme când nu era cunoscută noțiunea de „ecumenism”.

Am sesizat doar câteva aspecte din activitatea atât de complexă a mitropolitului Andrei Șaguna, care, pe bună dreptate, îl așază în rândul marilor ierarhi din trecutul Bisericii noastre. Este greu de făcut o „ierarhizare a ierarhilor” Bisericii noastre, pentru că Varlaam sau Dosoftei ai Moldovei, Antim Ivireanul al Țării Românești, mai târziu Venimin Costachi al Moldovei, au strălucit mai cu seamă prin activitatea lor culturală. Mitropolitul Sava

Brancovici al Ardealului s-a impus prin dârzenia cu care și-a apărat credința ortodoxă, iar Grigorie Dascălul, mitropolitul Țării Românești și episcopul Calinic cel Sfânt de la Râmnic au strălucit prin smerenia și viața lor aleasă de ierarhi înduhovniciți, fapt pentru care au fost trecuți în rândul sfinților. Înlăturând orice urmă de subiectivitate și de „regionalism”, socotim, totuși, că vlădica Andrei Șaguna i-a întrecut pe toți, pentru că el s-a implicat într-o gamă mult mai complexă de probleme, nu numai de natură pastorală sau culturală, ci și de natură națională și socială, deși conjunctura politică îi era cu totul potrivnică, păstorind într-o țară românească aflată însă sub o stăpânire străină. Drept aceea, ne permitem să afirmăm, cu toată responsabilitatea că *Andrei Șaguna a fost cel mai strălucit ierarh pe care l-a avut Biserica Ortodoxă Română* în tot decursul existenței sale bimilenare. A fost un Ștefan cel Mare al Bisericii, un Mihai Eminescu al Bisericii!

De regulă, atunci când este instalat un nou titular în scaunul mitropolitan de la Sibiu i se face urarea de a fi demn urmaș al lui Andrei Șaguna, un ierarh care să-i urmeze întru toate, să lase în urma sa o „moștenire” similară celei pe care a lăsat-o el. Considerăm că urarea este fără sens, căci un ierarh ca Șaguna nu se va mai naște niciodată, așa cum nu se va mai naște nici un conducător de oști și apărător de țară ca Ștefan cel Mare ori un geniu al poeziei ca Mihai Eminescu.

Șaguna a fost *ierarhul epocii lui*, în care a ctitorit noi instituții bisericești și școlare pentru păstoriții lui dintr-o anumită epocă istorică, dar unele dintre acestea dăinuiesc până azi, fapt pentru care Șaguna rămâne mereu un „contemporan” al generațiilor care au urmat după el. Rămâne contemporan cu noi prin Mitropolia restaurată de el, prin Facultatea de Teologie din Sibiu care-i poartă numele, prin Liceul, „Andrei Șaguna” din Brașov, prin Tipografia eparhială, prin Astra. A fost reprobabil că ambiții omenești au dus

nu de mult la scindarea Mitropoliei restaurate de el cu atâtea eforturi și mai cu seamă înlăturarea prevederilor fixate de el în Statutul organic care acordau mirenilor drepturile care li se cuveneau în conducerea vieții bisericești, inclusiv dreptul de a participa la alegerea ierarhilor.

Și atunci este firesc să ne punem două întrebări: ce îi datorăm noi, cei de azi, lui Andrei Șaguna și cum îi cinstim memoria?

Răspunsul la prima întrebare este simplu: să-l cinstim, să-l venerăm, așa cum am făcut și până acum, și așa cum îi cinstim pe marii „eroi ai neamului” care și-au jertfit viața pe câmpurile de luptă, așa cum îi cinstim pe iluștri reprezentanți ai culturii și ai științei românești, pentru că Șaguna a fost un „erou” al Bisericii și al culturii. Iar ziua de 30 noiembrie, în care îl prăznuim pe Sfântul Apostol Andrei, „cel întâi chemat” de Mântuitorul, dar și „cel dintâi care a chemat” la El și la credința cea nouă pe strămoșii noștri getodaci, să devină o zi de pelerinaj, de reculegere și de pioasă recunoștință la mausoleul său de la Rășinari. Acesta trebuie să devină, mai ales pentru ardeleni, un adevărat simbol, așa cum este mormântul ctitorului mănăstirii Putna sau mausoleul de la Mărășești. Opera sa nemuritoare trebuie să fie cunoscută nu numai de preoți și de studenți teologi, ci și de oamenii de cultură, de credincioșii noștri, iar numele și faptele sale să fie menționate în orice manual de istoria românilor! Până în 1918 numele său era cunoscut în întregul Ardeal, lucru pe care suntem datori să-l facem și azi, ca să fie cunoscut în tot spațiul geografic și etnic românesc.

A doua întrebare este: ce mai păstrăm azi din „moștenirea” lui Șaguna, cum îl putem face să devină „contemporan” cu noi? Fără îndoială că de roadele muncii sale au beneficiat generația sa, precum și cea imediat următoare, îndeosebi de școlile create de el, prin acțiunile Astei, prin organizarea dată Bisericii prin Statutul organic. Astăzi, problemele naționale,

culturale, sociale și chiar cele bisericesti sunt cu totul diferite de cele din timpul lui Andrei Șaguna. Dar cu toate acestea, mai putem învăța și azi de la Șaguna, el rămâne în continuare *un dascăl al neamului*, în primul rând pentru slujitorii Bisericii. Șaguna ne dă tuturor celor de azi un exemplu de *dăruire, de slujire a neamului*, indiferent de locul în care ne desfășurăm activitate. *El a pus totul în slujba neamului său, a preoților și a credincioșilor săi*. N-a făcut nimic pentru sine, ci totul pentru alții, pentru propășirea neamului și a Bisericii. Până și prin testamentul său a rânduit ca toată averea lui să rămână Bisericii „spre scopuri bisericesti, școlare și filantropice.”

Desigur, nu se mai poate vorbi azi de o implicare a ierarhilor și a preoților de mir în evenimente similare celor din 1848/49. Dar preoțimea îi poate cinsti memoria printr-o corectă îndrumare a credincioșilor în anumite probleme de interes național, în viața politică a țării, atât de decăzută azi.

Nu se mai poate vorbi azi de o implicare directă a Bisericii în organizarea și îndrumarea învățământului românesc de toate gradele, căci acestea aparțin astăzi altor foruri, deși după 1918 Biserica din Ardeal ar fi putut să mențină măcar o parte din școlile ei primare, așa cum au făcut și alte culte, dar au fost cedate statului cu prea mare ușurință. Dar Biserica poate cinsti și astăzi memoria lui Șaguna printr-o bună organizare a învățământului Religiei în școlile primare, gimnazii și licee, pentru a pregăti o generație nouă, conștientă de valorile învățaturii creștine, dar și printr-o bună organizare a învățământului teologic universitar și seminarial, așa cum a făcut Șaguna, pregătind preoți buni și profesori de Religie conștienți de rolul lor în societatea de azi. Iar fosta Școală normală „Andrei Șaguna”, trecută de autoritățile comuniste în seama statului, ar putea fi revendicată de Arhiepiscopia Sibiului!

Îi putem cinsti memoria printr-o cât mai bună îndrumare și activitate susținută a Astei, în acțiunile căreia să se implice atât ierarhii, cât și preoții, așa cum era în timpul lui Șaguna și a urmașilor săi.

Îi putem cinsti memoria – mai ales la Sibiu – printr-o bună îndrumare a Tipografiei eparhiale care azi îi poartă numele, publicând lucrări teologice, manuale de teologie și cărți de îndrumare duhovnicească pentru preoți.

Îi putem cinsti memoria prin ziarul „Telegraful Român”, în care să fie publicate articole cât mai temeinice și variate, încât ziarul să devină o tribună de luptă a Bisericii ardelenice, cât mai căutat și difuzat chiar și în alte eparhii din țară.

Îi putem cinsti memoria chemând la muncă în slujba Bisericii pe cât mai mulți mireni, mai ales din rândul intelectualilor. Într-o lume coruptă și îndepărtată de Dumnezeu și de valorile perene ale Evangheliei, cu oameni politici care își urmăresc doar propriile interese, cu tineri care își caută „patria” în alte părți ale lumii avem nevoie de cât mai mulți intelectuali atașați Bisericii. Iar ierarhii de azi – urmași ai lui Șaguna – trebuie să cheme „intelighenția” la o muncă susținută pentru propășirea culturii românești și a Bisericii, pentru o colaborare cât mai rodnică între Biserică și cultură, între clerici și mireni, punând totul în slujba neamului românesc de pretutindeni.

În sfârșit, socotim că și oamenii politici de azi au o îndatorire morală și față de frații noștri aromâni din Peninsula Balcanică, din care se trăgea și mitropolitul Andrei Șaguna, precum și față de „vlahii” din sudul Dunării (Serbia și Bulgaria), stăruind pe lângă Guvernele statelor balcanice în care se găsesc aceștia, pentru ca să li se acorde drepturile care se cuvin oricărei minorități etnice, așa cum face și Guvernul României cu toate etniile de la noi. De asemenea, socotim că guvernării de azi au o îndatorire morală și față de

minoritatea românească din Ungaria, mai ales că Andrei Șaguna s-a născut în Mișcolț și a fost botezat în biserica „greco-valahă” de acolo, la zidirea căreia au contribuit cu bani ambii bunici ai viitorului mitropolit.

Și nu în ultimul rând socotim că aceiași oameni politici de la noi au datoriat morală de a rezolva pe cale diplomatică problema refacerii „Fundației Gojdu”, creată de marele mecenat aromân la sugestia lui Andrei Șaguna, de care ar putea beneficia și azi studenți și elevi români de excepție, așa cum s-a făcut până în 1918.

Acestea ar fi câteva gânduri, scrise acum, în preajma bicentenarului nașterii nemuritorului arhiepiscop și mitropolit Andrei Șaguna, *Părintele Ardealului*, care ne cheamă, din lumea de dincolo, din împărăția lui Dumnezeu, pe Care l-a slujit cu atâta demnitate, să nu-l uităm, ci dimpotrivă, să-i cinștim memoria printr-o slujire jertfelnică a țării și a neamului. Și oare, nu s-ar cuveni acum, la împlinirea a două sute de ani de la nașterea lui, ca Sf. Sinod să ia în discuție problema „canonizării” lui, așa cum s-a făcut cu mai mulți ierarhi cărturari din Muntenia și Moldova?